

MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN-HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA-KNOWLEDGE DATABASE

ZIMBORÁN, Gábor

Menekülttáborok és sziklarajzok a sivatagban / Escape Camps and Rock Drawings in the Desert

Eredeti közlés/Original publication:

in: Sebestyén Éva – Szombathy Zoltán – Tarrósy István szerk./ed.: *Harambee. Tanulmányok Füssi Nagy Géza 60. születésnapjára*, Pécs, Publikon Könyvek, pp 430–437. old.

Elektronikus közlés/Electronic publication:

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR – 000.002.449

Dátum/Date: 2017. október / October 30.

filename: zimboran_2006_Menekulttaborok

Az elektronikus közlést előkészítette

/The electronic publication prepared by:

B. WALLNER, Erika és/and BERNACZKY, Szilárd

Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document

ZIMBORÁN, Gábor: Menekülttáborok és sziklarajzok a sivatagban / Escape Camps and Rock Drawings in the Desert, *AHU MATT*, pp 1–17. old., No. 000.002.449, <http://afrikatudastar.hu>

Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:

Közkönyvtárakban / In public libraries

Kulcsszavak/Key words

magyar Afrika-kutatás, beszámoló írás a 2002. évi nyugat-szaharai tanulmányútról

African studies in Hungary, report writing on the 2002 Western Sahara study trip

AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS,
ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK- DOKUMEN-
TUM- és ADAT-TÁR/THE FIRST HUNGARIAN FREE ELECTRONIC
SECTORAL PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS, STUDIES,
COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára/
writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian,
Spanish, Italian and other – languages

* az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk
vagy letöltésük regisztrációhoz kötött/the materials in the database are free
but access or downloading are subject to registration

* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók,
kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattá-
ri szolgáltatását, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag
anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikanisztikai kutatásokat, illetve
ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevé-
kenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig./The African-Hungarian
Union is a non-profit organisation that has created this electronic database
for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of
this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of
Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the
other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African
themes in its entirety from the beginning until the present day.

MEGJELENT! AFRIKAKUTATÁS MAGYARSZÁGON – első kötet
c. tanulmánygyűjtemény (évkönyv), 2017, 640 old. (*AHU MATT Könyvek / Hagyományos Kultúrák a Mai Afrikában* sorozat, No. 4), kiadta: Afrikai Kutatási és Kiadási Program (AKKP), – Magyar Afrika Társaság, – ELTE BTK Történeti Intézet (Új és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék), – Mundus Novus Könyvek, Érd
A kötet nyomtatott megjelenítését a Szerencsejáték Zrt. támogatása tette lehetővé.

SZERENCSEJÁTÉK ZRT.

Október másodikán koraeste bemutatásra került a Makadám Mérnöki Klubban a Magyar Afrika Társaság által működtetett Magyar Afrika Tudástár könyvsorozatának (a Mundus Novus Könyvek Kft. gondozásában megjelenő AHU MATT Könyvek – *Hagyományos Kultúrák a Modern Afrikában*) nyolc új kötete. Így a néhány napja a nyomdából megérkezett *Afrikakutató Magyarországon – első kötet (A 70 éves Biernaczky Szilárd Afrika Barátság-Kötete)*, amelyben 50 dolgozat kapott helyet, zömmel magyar, néhány esetben külföldi szerzők tollából. A tanulmánygyűjtemény méltán képviseli a tegnapi és mai hazai afrikánisztikát, de folyosókat nyit a nemzetközi tudományosság irányában is. Így például dolgozatot küldött az ünnepi kötetbe többek között a februárban 88 évesen elhunyt világhírű történész antropológus, Jan Vansina professzor, a „szóbeli történelemkutatás megteremtője” is. Tájékoztatás hangzott el továbbá a Magyar Afrika Tudás elektronikus könyvtár eddigi anyagát (október 29-i állapot: 2065 tétel, kb. 300 könyv, továbbá 1700-nál több tanulmány és dokumentum) bemutató kötetről (24 méltató írással és teljes bibliográfiával), amely ugyancsak nyomtatásban is kiadásra került az AHU elnöke, Balogh Sándor úr jóvoltából. A további hat kötet esetében, mivel azok csak elektronikusan jelentek meg eddig, a tájékoztatás képernyő segítségével történt. A bemutató résztvevői utóbb elismeréssel szóltak a sorozatot működtető társszerkesztők, B. Wallner Erika és Biernaczky Szilárd nagy szorgalommal és lelkesedéssel végzett, igen színvonalas és úttörőnek számító szakmai kiadói tevékenységéről. (További megjelent művek: az idejekorán elhunyt Füssi Nagy Géza, az AHU alapító tagja kötete: *Etnokulturális folyamatok Kelet-Afrikában*. Összegyűjtött tanulmányok (opus posztumusz) --- Ferwagner Péter Ákos: *Történelem a Magreb országában*. Összegyűjtött tanulmányok --- Péntes Tímea *Ghána ölelésében* (több mint utazási könyv) --- végül Biernaczky Szilárd: *Afrika Magyarországon – Magyarok Afrikáról*. Tudománytörténeti vázlatok – 1. kötet). (*Globoport*)

MENEKÜLTÁBOROK ÉS SZIKLARAJZOK A SIVATAGBAN

Beszámoló a 2002 évi nyugat-szaharai tanulmányútról

ZIMBORÁN, Gábor

in: Sebestyén Éva – Szombathy Zoltán – Tarrósy István szerk./ed.: *Harambee. Tanulmányok Füssi Nagy Géza 60. születésnapjára*, Pécs, Publikon Könyvek, pp 430–437. old.

2002 áprilisában régész kollégámmal, Rajna Andrással és a Magyarországon működő Szahara Alapítvány vezetőjével, Szlimán Ahmeddel egy rövid kutatóúton vettünk részt Nyugat-Szahara, Algéria és Mauritánia határvidékein. Expedíciónk elsődleges célja egy, a nyugat-szaharai Felszabadított Zónában található neolitikus lelőhely tanulmányozása volt; a lelőhely felmérése után a Tindouf környékén létesített *saharawi* táborokban tettünk látogatást. Nyugat-Szaharát, hivatalos nevén: a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot ma sem könnyű megtalálni az Afrika- vagy világtérképeken, az egykori spanyol gyarmat státusza ugyanis a mai napig kérdéses.¹ A Río de Oro-ból és Saguiet el-Hamra-ból álló Nyugat-Szahara, a spanyol gyarmati státusból azonnal szomszédai által megszállt területté váló állam a mai napig nem tudta kivívni függetlenségét, sem fegyveres, sem békés úton. A jelenleg félig marokkói megszállás alatt álló, két részre – a Marokkó által ellenőrzött partvidéki övezetre és a Polisario² által irányított Felszabadított Zónára – szakított ország területén számos régé-

¹ A Nyugat-Szahara modernkori történetével tudományos igényességgel foglalkozó magyar vagy idegen nyelvű könyvek és tanulmányok száma viszonylag csekély, az általános afrikai történelmi művekben is legfeljebb néhány rövidebb utalás foglalkozik „Afrika utolsó gyarmatával”. A teljesség igénye nélkül néhány ilyen munka: Hodges 1983, Jensen 2005, Lawless – Monahan 1987, Lengyel 1980, Norris 2002, Olsson 2006, Pazzanita 1996, Pazzanita – Hodges 1994, Saint Maurice 2002, Shelley 2004.

² Polisario: Frente Popular para la Liberación de Saguia el-Hamra y de Río de Oro; a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság nemzetközi elismerésért küzdő szervezet neve.

szeti lelőhely található, amelyek jelentős része több ezer évvel ezelőtre, a holocén klímaoptimum idejére datálható. A hajdani jóval kedvezőbb klíma idején születtek azok az embereket, elefántokat, struccokat, bivalyokat, antilopokat stb. ábrázoló sziklavésetek és sziklafestmények, amelyeknek régészeti párhuzamai többek között az UNESCO Világörökségi Listáján szereplő Tassili n'Ajjer sziklafestményei. Az állandó széllel, homokkal, hőmérséklet-ingadozással több ezer évig dacoló nyugat-szaharai régészeti lelőhelyek ma rohamosan pusztulnak, részben a hosszan tartó fegyveres konfliktus és a terület vitatott státusza miatt.

Sziklavéset (Nyugat-Szahara)

A Nyugat-Szahara iránt érdeklődő kutatókhoz, humanitárius civil szervezetek képviselőihez és újságírókhoz hasonlóan mi is az algériai Tindouf városa közelében található egykori spanyol idegenlégiós erődből indultunk utunkra. Tindouf a régió repülőtérrel és állandó helyőrséggel rendelkező központja, szállásunk közvetlen közelében találtuk meg a MINURSO³ egyik elhagyott bázisát. A Felszabadított

³ MINURSO: Misión de las Naciones Unidas para la Organización del referéndum en el Sáhara Occidental, United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara. A Nyugat-Szahara státuszáról rendelkező népszavazás megszervezéséért felelős és a tűzszünet betartását felügyelő, 1991-

Zónában található lelőhelyen kívül Szlimán Ahmed vezetésével meglátogattuk a helyi orvosi létesítményeket, a menekültvárosokban működő orvosi rendelőket és központi kórházat, a helyi „Hadtörténeti Múzeumot” (amelyben a Marokkó és Mauritánia ellen vívott küzdelem emlékei tekinthetők meg), az El Aaiún menekültvárosban⁴ működő iskolákat és a helyi néprajzi gyűjteményt.

A nyugat-szaharai „Hadtörténeti Múzeum”

Nyugat-Szahara modernkori története

A nagyjából 266 000 négyzetkilométer területű, 273 000 fő lakosú⁵ Nyugat-Szahara a „vonalzóval meghúzott határú” saharai országok közé tartozik. Az északi Saguiet el-Hamra és a déli Wadi ed Dahab (Río de Oro) régiók modern kori történetét az egykori gyarmattartó anyaország, Spanyolország mellett alapvetően a szomszéd államok: Marokkó, Mauritánia és Algéria, valamint Franciaország határozták

ben létrehozott ENSZ-misszió. A MINURSO-nak Száraz György vezéreztetésében magyar parancsnoka is volt.

⁴ Az algériai területen létesített menekültvárosok a marokkói ellenőrzés alatt álló településekről kapták nevüket. A legnagyobb menekültváros a nyugat-szaharai főváros, El Aaiún nevét viseli.

⁵ 2006. júliusi becslés.

meg. A terület határai 1900 és 1912 között alakultak ki a Spanyolország és Franciaország közti egyezmények nyomán. A Kr. e. 10 000–2500 közötti holocén nedves fázisok idején jóval kedvezőbb természeti adottságokkal rendelkező ország területének túlnyomó részén ma – az óceánpartot, a folyóvölgyeket és az oázisokat leszámítva – terméketlen homok- és kősvatag található. A nemrég még nomád saharawi populáció jelentős része ma már letelepedett életmódot folytat a marokkói megszállás alatt álló néhány városban és az algériai területen található több tízezer fős menekültvárosokban. A terület földrajzi leírásánál sajnos szükséges még megemlíteni a Marokkói Falat,⁶ amely a marokkói katonai előrenyomulás fázisait követő, összesen 2700 km hosszúságú védelmi rendszer; a falat 1980 és 1987 között építették az északnyugati foszfátlelőhelyek és a főváros védelmében.

**A „modernizáció” jelei a menekültvárosban: szappanopera az akkumulátorról
üzemeltetett TV-n, előtte házigazdánk a hagyományos módon elkészített
nyugat-szaharai teával**

⁶ „Berm”, ill. „A Szégyen Fala”.

A gyarmati uralom elleni küzdelem már a 20. század elején komoly méreteket öltött, de a helyi saharawi lakosság ellenállását a francia és spanyol gyarmati csapatok 1923 és 1934 közötti hadműveletei ideiglenesen fel tudták őrölni. A kiemelkedő természeti és gazdasági erőforrásokkal egyébként nem rendelkező Nyugat-Szahara az 1950-es években vált igazán értékes területté, amikor az ország északi területén, Bucraa közelében felfedezték a Föld egyik legnagyobb és legtisztább foszfátlelőhelyét.⁷ Az 1956-ra újra megerősödött függetlenségi mozgalom ellen indított Ecouvillon hadművelet során a francia és spanyol csapatok Marokkó jóváhagyásával elpusztították a saharawi felkelők hadseregét.⁸

Az 1960-as évek dekolonizációs folyamatai Nyugat-Szahara státusza is hatással voltak: 1963-ban az ország felkerült az ENSZ dekolonizációs listájára, egyben elismerték a saharawi nép önrendelkezési jogát és az Afrikai Egységszervezet, valamint Mauritánia és Marokkó támogatásával felszólították Spanyolországot az ország elhagyására. Már 1966-ban felmerült az ország státuszáról rendelkező népszavazás kérdése, és a '60-as években újra megerősödött a helyi függetlenségi mozgalom is, és 1973-ban megalakult annak fegyveres szárnya: a Polisario Front. A saharawi-k önrendelkezési jogát támogató szomszéd országok közül a '70-es években már csak Algéria tartott ki a Polisario mellett, az északi szomszéd a „Nagy Marokkó”-elvre⁹ hivatkozva már elutasította Nyugat-Szahara függetlenségi törekvéseit.

A függetlenségi mozgalom rohamos erősödése mellett Spanyolország számára egyre nehezebbé vált ellenőrizni az ország területét, a spanyol gyarmati csapatok helyiekből toborzott egységei, a Trópas Nómadas katonái tömegesen dezertáltak. A '70-es évek közepén Nyugat-Szaharát bejáró ENSZ-megfigyelők jelentéseikben az ország minden részén a Polisario-t támogató tömegekről számoltak be, végül Spanyolország a Polisario-val folytatott tárgyalásai eredményeképpen hajlandóságot mutatott a kivonulásra, gazdasági engedményekért cse-

⁷ A becslések szerint Bucraa mellett közel 10 millió tonna, 70–80%-ban tiszta foszfát található. A helyi infrastruktúra és a szállítási útvonalak kiépítése után Nyugat-Szahara a világ hatodik legnagyobb foszfát-exportőre lett.

⁸ Egy marokkói kormányzati honlapon, a hivatalos marokkói propagandára jellemző módon az Ecouvillon hadműveletet mint a marokkói felkelők ellen indított francia-német hadműveletet ismertetik.

⁹ Nagy Marokkó magába foglalná Nyugat-Szaharát és Mauritániát, valamint Mali, Algéria és Szenegál egyes részeit is.

rébe (halászat, foszfát-lelőhelyek kiaknázása). A közeledő függetlenedés és a saharawi önrendelkezési jog elismerése ellenében Marokkó megszervezte a Zöld Menet néven elhíresült 350 000 fős „békés” tömegdemonstrációt. A demonstráló civilek és katonák átlépték a még hivatalosan spanyol ellenőrzés alatt álló Nyugat- Szahara északi határát; azonban a marokkói hadsereg már a demonstrációt megelőzően megkezdte a harcot a Polisario ellen, nyugat-szaharai területen. A madridi szerződésben Spanyolország átadta a terület feletti ellenőrzés és adminisztráció jogát Marokkónak és Mauritániának, 1976 januárjában ennek megfelelően az utolsó spanyol katona is elhagyta az ország területét. A hivatalosan csak az adminisztrációért felelős két szomszédos ország azonnal megszállta Nyugat-Szaharát, ekkor vette kezdetét a saharawi menekültek hosszú útja a Tindouf melletti menekülttáborok felé. 1976. február 27-én – miközben az ENSZ által agresszornak minősített Marokkó és Mauritánia tovább folytatta a saharawi-k üldözését, légcsapásokkal is tizedelve soraikat – kiáltották ki a függetlenség-pártiak a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot. A saharawi kormány függetlenségi nyilatkozatában a szomszédos és rokon marokkói és mauritániai törzsektől is segítséget kért küzdelméhez, és Algéria is már évek óta támogatta a Polisario Frontot. A városokból elmenekült polgári lakosság biztonsága helyezése után a Polisario megkezdte az újabb függetlenségi háborút, ezúttal Marokkó és Mauritánia ellen. A foszfátlelőhelyekről El Aaiún-ba vezető 100 kilométer hosszú Fosbucraa-futószalag ellen intézett támadásokkal komoly csapásokat mértek a marokkói hatalomra, de leghatékonyabbnak a déli szomszéd ellen intézett támadásaik bizonyultak. A rokon saharawi törzsektől kapott támogatás és a kitartó küzdelem¹⁰ végül meghozta eredményét: 1978-ban Moktar Ould Daddah kormánya megbukott, Mauritánia kivonta csapatait Nyugat-Szaharából.

¹⁰ Részben a Polisario különleges katonai akciói, pl. az 1500 kilométerre fekvő mauritániai főváros, Nouakchott megtámadása is jelentősen gyengítették a megszálló kormány pozícióját.

A Tindouf melletti elhagyott MINURSO-bázis

Az iskolaépület előtt várakozó diákok El Aaiún menekültvárosban

Az országot már egyedül megszállva tartó Marokkó továbbra is ragaszkodott és ma is ragaszkodik Nyugat-Szahara feletti fennhatóságához, a nemzetközi nyomás ellenére is. A fegyveres küzdelem mellett aktív külpolitikát is folytató Polisario időközben számos országot és szervezetet győzött meg szuverenitásuk elismeréséről: az Afrikai Egységszervezet felvette tagjai közé a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaságot, jelenleg 46 ország ismeri el önálló államnak Nyugat-Szaharát. Az Afrikai Egységszervezet és az ENSZ rendezési tervét 1988-

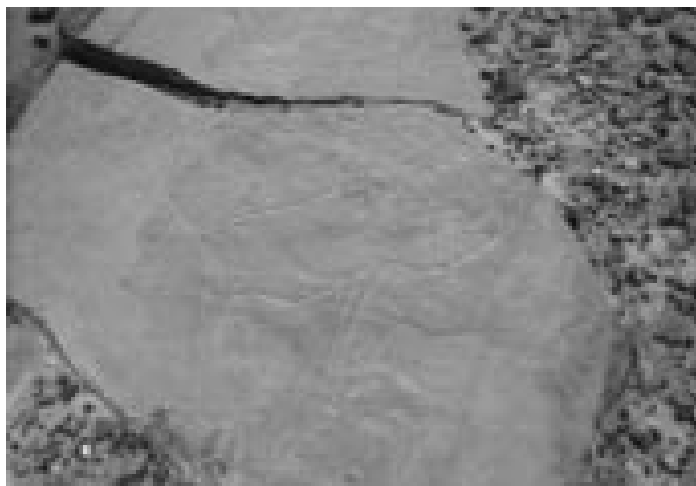
ban fogadta el Marokkó és a Polisario, ennek eredményeképpen hozta létre az ENSZ Biztonsági Tanácsa a MINURSO-t.

Az 1991. április 29-én megalakult ENSZ-misszió feladatai az eredeti tervek szerint a következők lettek volna: a népszavazás előkészítése (amelynek során a saharawi-k a függetlenség vagy a Marokkóhoz tartozás között választhatnának); az Algériában 1976 óta menekültvárosokban lakó saharawi-k visszatelepítésének biztosítása; a szavazásra jogosultak nyilvántartásba vétele; a szavazás lebonyolítása és az eredmény kihirdetése; a marokkói csapatok létszámcsökkenésének megfigyelése; a két hadviselő fél egységeinek megfigyelése, a demarkációs vonal biztosítása; a fogolycsere felügyelete. A népszavazást 1992 januárjában kellett volna lebonyolítani, azonban a szavazásra jogosultak listájának összeállításában a két fél, Marokkó és a Polisario Front nem tudott megegyezni, így a saharawi-k mind a mai napig nem dönthettek országuk sorsáról. Bár nemzetközi fórumokon is komoly erőfeszítések történtek a helyzet békés rendezése érdekében, egyik fél sem hajlandó elfogadni a másik által preferált szavazói listát, hiszen a lista már önmagában a szavazás eredményét is jelentené: az időközben betelepített marokkói lakosság a Marokkóhoz tartozás mellett voksolna, a saharawi törzsek tagjai azonban nyilvánvalóan a függetlenség mellett döntenének. Mivel a szavazásra jogosultak száma összesen nagyjából 86 000 fő, a néhány ezer főnyi vitatott helyzetű szavazópolgár voksa is könnyen döntő súlyú lehet. Marokkó mindemellett továbbra is ódzkodik a teljes függetlenség megadásától, legutóbb „harmadik útként” a tíz éves átmeneti időszakot és a fokozatosan megadható autonómia kérdését vetette fel a tárgyalásokon.

Mindeközben nagyjából 200 000 menekült él a határhoz közel, de algériai területeken. A már évtizedek óta jól működő menekültvárosokban a saharawi-k sikerrel szervezték meg az ingyenes – bár európai mércével mérve még mindig siralmas állapotban lévő – közegészségügyi ellátást és az ingyenes közoktatást.¹¹ A megszállt területen közben folytatódik a saharawi aktivisták elnyomása, a bebörtönzések, a rendőri túlkapások és az „eltűnések”. A MINURSO mandátumát 2006 áprilisában újabb félévre meghosszabbították, de még mindig nem látszik esély arra, hogy a közeljövőben lebonyolítsák a népszavazást. A

¹¹ Jelenleg a menekültvárosokban 90%-os az írni-olvasni tudók aránya. A menekültvárosokban született és ott felnőtt, spanyolul is beszélő fiatal saharawi-k gyakran Spanyolországban vállalnak időszakos munkákat.

dán Kurt Mosgaard dandártábornok parancsnoksága alatt álló, első-sorban megfigyelői, szervezői és rendészeti munkát végző ENSZ-misszióban jelenleg 26 különböző ország lakosai szolgálnak, összesen 349 fő.

Sziklavéset, középen orrszarvú képe

Kőpakolásos halomsír

***Sziklarajzok a sivatagban*¹²**

Kutatóútunk során meglátogattunk egy újkőkori lelőhelyet a Felszabadított Zónában, Tindouf és Al Mahbes között. A messziről is jól látható kiszáradt folyómeder környékén számos kisméretű, 1–4 cm nagyságú pattintott kőeszközt találtunk, amelyekhez hasonló alapanyagú magköveket egyébként a Tindouf melletti szállásunktól nem messze is láttunk. A folyómeder közelében alkalmunk volt több sziklavészetet és azokkal feltehetőleg megegyező korú kőpakolásos halomsírt is megfigyelni. A sziklavészetek valamikor a Kr. e. 4500–2500 évek közötti ún. neolit nedves fázisban születhettek, de a datálás ebben az esetben csak párhuzamok alapján végezhető el. A lelőhelyről jellege miatt teljesen hiányoztak a festett sziklarajzok. A helyi művészek a korabeli állatvilágot örökölték meg stilizált rajzaikon, a felismerhető állatok között struccok, elefántok, orrszarvúak, bivalyok és antilopok figyelhetők meg. Az egyik rajzon a szarvasmarha mögött az állatot terelő „pálci-kaember” halvány rajzát fedeztük fel. A szabadban található, önmagukban álló nagyméretű sziklatömbökön az egymást átfedő rajzok alapján több fázist is el lehet különíteni. Az általunk meglátogatott területtől délnyugatra, Tifariti és Bir Lahlou környékére látogatott el ugyanebben az évben, fél évvel utánunk egy angol–olasz régész csoport,¹³ akik azóta is folyamatosan végzik kutatómunkájukat a térségben.

¹² A Nyugat-Szahara területén található régészeti lelőhelyek magyar nyelvű tudományos szakirodalma gyakorlatilag nem létezik, külföldi kutatócsoportok is csak az utóbbi években kezdtek el komolyabb kutatásokat végezni a térségben, lásd pl. Western Sahara Project honlap, valamint Brooks 2005, Grove 1995, Muzzolini 1995 stb. Magyar nyelvű, a saharai sziklaművészetrel is foglalkozó tudományos–ismeretterjesztő művek pl.: Bodrogi 1981: 166–174., Garlake 1988: 50–58. old., Almásy László felfedezései: Kubassek 2002. Henri Lhote expedíciói: Lhote 1977.

¹³ Az UEA kutatócsoportjának publikáció: Brooks – di Lernia – Drake – Raffin – Savage 2003, Brooks et al 2006.

Sziklavéset, bal oldalt emberalak halvány képe

Sziklavéset (Nyugat-Szahara)

A nyugat-szaharai sziklaművészet több szempontból is különleges szerepet tölt be az őskori művészetben, előtérbe helyezésüket azonban sajnos egy konkrét problémakör is indokolja: a térségben található és konkrét védettséggel nem rendelkező lelőhelyek rohamosan pusztulnak. A pusztítás nem minden esetben tudatos, de mindenképpen az aktuális helyzetnek tudható be, pl. a sziklatömbökön újonnan jelentkező repedéseket a közelükben elhaladó nehéz szállítójárművek okozta rez-

gések idézik elő. Több halomsír pusztulását okozta a háborús helyzet: a hadviselő felek a sírok alapgyödrét gyakran használták ágyúállásnak. A magasabbra nyúló, fedezéknek is használható sziklafalak mellett katonai táborok létesültek, így jelenhettek meg a graffitik a sziklafestmények mellett, sajnos valószínűleg a MINURSO katonáinak kezei által is. Egy helyen a sziklaművészet továbbélését is megfigyelhettem az UEA kutatócsoportja: a Polisario katonái egy sziklarajzon fegyveres katonákat, tábortüzet és katonai gépjárműveket örökítettek meg. Külön tanulmányban lehetne tárgyalni a tűzszünet életbe lépése óta egyre nagyobb számban megjelenő kíváncsi turisták és az alapvetően a modern kori problémák miatt odautazó újságírók és civil aktivisták okozta károkat: az apró köeszközök szuvenírként való „dokumentálatlan” elhordása és a sziklafestmények benedvesítése – hogy a fényképen jobban látszódjon az eredeti rajz – komoly károkat és információvesztést okoznak. A helyiek beszámoltak olyan – hivatalosan ugyan nem bizonyított – esetekről is, amikor a hadviselő felek vagy éppen a MINURSO munkatársai szuvenírként az önmagukban álló sziklatömböket teherautón szállították el a lelőhelyekről.

A lelőhelyek pusztulásának megállítását, az emberiség történetének egy érdekes és fontos fejezetét megőrkítő emlékek megóvását a következő években kell minél gyorsabban biztosítani, mielőtt azok nagyobb mértékű jóvátehetetlen kárt szenvednek. A Polisario és a Szaharai Arab Demokratikus Köztársaság kormánya hatóságként, a külföldi kutatócsoportokkal konstruktívan együttműködve képes lehet a lelőhelyek fennmaradását biztosítani, a megfelelően felszerelt – egyelőre még külföldi szakemberekből álló, de remélhetőleg hamarosan helyi kutatókkal is kiegészülő – kutatócsoportok pedig a jövőben is minden tőlük telhetőt meg fognak tenni a lelőhelyek megóvása és megfelelő dokumentálásuk érdekében.

Felhasznált irodalom

BODROGI Tibor

1981 *Törzsi művészet* (1. kötet), Budapest.

BROOKS, Nick

2005 „Cultural heritage and conflict: the threatened archaeology of Western Sahara”, in *The Journal of North African Studies* 304, 413–439. old.

BROOKS, Nick – DI LERNIA, Savino – DRAKE, Nick – RAFFIN, Margaret – SAVAGE, Toby

2003 „The Geoarchaeology of Western Sahara: preliminary results of the first Anglo–Italian expedition in the liberated zone”, in *Sahara* 14, 63–80. old.

BROOKS, Nick – CLARKE, J. – CRISP, J. – CRIVELLARO, F. – JOUSSE, H. – MARKIEWICZ, E. – NICHOL, M. – RAFFIN, Margaret – ROBINSON, R. – WASSE, A. – WINTON, V.

2006 „Funerary sites in the Free Zone: Report on the second and third seasons of fieldwork of the Western Sahara Project”, in *Sahara* 17, 73–94. old.

GARLAKE, Peter

1988 *Afrika királyságok*, Budapest.

GROVE, A. T.

1995 „Africa’s climate in the Holocene”, in *The Archaeology of Africa: food, metals and towns*: 32–42. old.

HODGES, Tony

1983 *Western Sahara: The Roots of a Desert War*, Westport.

JENSEN, Erik

2005 *Western Sahara: Anatomy of a Stalemate*.

KUBASSEK János

2002 *A Szahara bővületében*, Budapest.

LAWLESS, Richard – MONAHAN, Laila (szerk.)

1987 *War and refugees: The Western Sahara Conflict*.

LENGYEL István

1980 *A Polisario*, Budapest.

LHOTE, Henri

1977 *Sziklafestmények a Szaharában*, Budapest.

MUZZOLINI, A.

1995 „The emergence of a food-producing economy in the Sahara”, in *The Archaeology of Africa: food, metals and towns*: 227–239. old.

NORRIS, H. T.

2002 *The Arab conquest of the Western Sahara*.

OLSSON, Claes

2006 *The Western Sahara Conflict: The role of natural resources in decolonization.*

PAZZANITA, Anthony G. (szerk.)

1996 *Western Sahara.*

PAZZANITA, Anthony G. – HODGES, Tony

1994 *Historical Dictionary of Western Sahara*, London.

SAINT MAURICE, Thomas du

2002 *Sahara Occidental 1991–1999: L'enjeu du Referendum d'autodetermination.*

SHELLEY, Toby

2004 *Endgame in the Western Sahara: What Future for Africa's Last Colony?*

Honlapok

WESTERN SAHARA: <http://www.arso.org>

WESTERN SAHARA ONLINE (függetlenség-párti oldal):
<http://www.wsahara.net>

WESTERN SAHARA ONLINE (Marokkó-párti oldal):
<http://www.westernsaharaonline.net/>

WESTERN SAHARA PROJECT (School Of Environmental Sciences, University Of East Anglia, Norwich): <http://www.cru.uea.ac.uk/%7Ee118/wsahara.htm>

MINURSO (United Nations Mission For The Referendum In Western Sahara): <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/minurso/index.html>